

# მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვის სახელმძღვანელო

დამკვეთი: GIZ  
შემსრულებელი: შპს „GREEN STEPS“

თბილისი,  
2024

სახელმძღვანელო მომზადებულია გარემოსდაცვითი საკონსულტაციო კომპანიის, “Green steps- გრინ სტეფსის” მიერ, პროექტი “საქართველოს ტყის სექტორის რეფორმის განხორციელების ხელშეწყობა - ECO Georgia“-ს ფარგლებში გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოების- GIZ მხარდაჭერით.

ECO Georgia მხარს უჭერს საქართველოს მთავრობას განახორციელოს სატყეო სექტორის ტრანსფორმაციული რეფორმის დღის წესრიგი, რათა მთელი ქვეყნის ტყეები მოაქციოს ტყის მდგრადი მართვის ჩარჩოში.

პროექტი დაფინანსებულია მწვანე კლიმატის ფონდის (GCF), გერმანიის ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ფედერალური სამინისტროს (BMZ) და შვეიცარიის განვითარების თანამშრომლობის (SDC) მიერ, გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება- GIZ არის პროექტის აკრედიტებული ორგანიზაცია. გერმანიის წვლილი პროექტის განხორციელების პროცესში არის, გერმანიის ფართო მხარდაჭერის ნაწილი პრიორიტეტულ სფეროში: “გარემოსდაცვითი პოლიტიკა, კონსერვაცია და ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენება სამხრეთ კავკასიაში“, რომელიც მიზნად ისახავს ბუნებრივი რესურსების მდგრად გამოყენებას, ბიომრავალფეროვნების დაცვას და კლიმატის ცვლილებასთან ბრძოლას, რა დროსაც განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა სოფლის მოსახლეობის გაძლიერებას და განახლებადი ენერგიის წილის გაზრდას ქვეყნის ენერგეტიკაში.

## სარჩევი

1. ტერმინთა განმარტება .....	4
2. დოკუმენტის შექმნის მიზანი.....	5
3. მერქნიანი მცენარეებით დაფარული სივრცეების ზოგადი კლასიფიკაცია.....	6
4. მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების ეკოლოგიური მნიშვნელობა და სოციალური ფუნქციები.....	8
4.1 კლიმატის ცვლილებასთან ადაპტაცია და გაუდაბნობასთან ბრძოლა.....	9
4.2 ბიომრავალფეროვნების დაცვა/კონსერვაცია.....	10
4.3 განათლება და ცნობიერების ამაღლება.....	11
4.4 რეკრეაცია.....	11
5. მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვა.....	12
6. მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების იდენტიფიკაცია.....	15
7. მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების აღრიცხვა.....	15
8. მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მოვლა-აღდგენა.....	17
9. მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების აღდგენა.....	23
10. ჭრის წესები მერქნიანი მცენარეებით დაფარულ ბუნებრივ სივრცეში.....	26
11. ადგილობრივი საზოგადოების ჩართვა გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში.....	27

# 1. ტერმინთა განმარტება

1. აღდგენა/გაშენება – ღონისძიება, რომლის მიზანია მერქნიანი მცენარეებით დაუფარავ ფართობებზე, დაბალი სიხშირის და დეგრადირებულ კორომებში ბუნებრივი განახლების ხელშეწყობა, გაშენება და გაშენებული ნარგავების მრავალწლიანი მოვლა.
2. აღრიცხვა – მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების ფართობის ინვენტარიზაცია.
3. ვარჯის ფორმირება – ხეებზე ქვედა ტოტების შეჭრა, სასიცოცხლო ფუნქციის შეწყვეტის გარეშე.
4. ზეხმელი ხე – ზრდაშეწყვეტილი ზეხმდგომი გამხმარი ხე.
5. მცენარის სახეობა – მცენარის ერთ-ერთი ძირითადი ტაქსონომიური ერთეული.
6. მოსაჭრელი ხეების უბანი – განსაზღვრული ტერიტორია, სადაც გათვალისწინებულია ზეხმდგომი ან ძირნაყარი ხის დამზადება.
7. მოსაჭრელი ხეების უბნის მონიშვნა – მოსაჭრელი ხეების უბნის გამიჯვნა მოსაზღვრე ტერიტორიისაგან, მოსაჭრელი ხეების აღრიცხვა და მონიშვნა, მოსაჭრელი ხეების უბნის აღრიცხვის უწყისის შედგენა (შემდგომში – აღრიცხვის უწყისი), რომელიც წარმოადგენს მოსაჭრელი ხეების მოპოვების დაწყების განმსაზღვრელ დოკუმენტს.
8. მოსაჭრელი მერქნიანი მცენარის ერთეულად მონიშვნა – საავტომობილო გზაზე, სანაპიროზე, ესტაკადაზე, ქუჩებზე, გამზირებზე, მოედნებზე და გზატკეცილებზე ერთეულად მდგარი ხე-ბუჩქების აღრიცხვა, მონიშვნა და აღრიცხვის უწყისის შედგენა.
9. ორგანული ნარჩენი – ხის მოპოვების შედეგად დარჩენილი ქერქი, ნაფოტი, ნახერხი, შეშად გამოუსადეგარი ტოტები.
10. ნერგი – თესლიდან ან კალმიდან მიღებული 10 წლამდე მცენარე.
11. სანერგე – ფართობი, სადაც ხდება ნარგავების შემქმნელ სახეობათა სარგავი მასალის მოშენება. სანერგე შეიძლება იყოს მუდმივი ან დროებითი.
12. ძირნაყარი ხე – წაქცეული ხმელი ხე, მიწაზე დაყრილი მოთხრილ-მოტეხილი, ქარქცეული, თოვლტეხილი მერქანი, წინა წლების ჭრაგავლილი მოსაჭრელი ხეების უბნიდან გამოუზიდავად დარჩენილი მერქანი, აგრეთვე ხიდან ჩამოცვენილი ტოტები, ფიჩხი.
13. ჭრა – მერქნიანი მცენარის სპეციალური ან სოციალური მიზნით ჭრა.
14. ხმობადი ხე – ხე, რომლის ღეროს ერთი მესამედი გამხმარია.
15. მწვანე სივრცე/მწვანე ღია სივრცე – წარმოადგენენ მცენარეული საფარით დიდწილად დაფარულ სივრცეებს, რომლებიც ასრულებენ გარემოსდაცვით, ესთეტიურ და სარეკრეაციო ფუნქციებს როგორც არაუზრბანულ, ასევე, ურბანულ ტერიტორიებზე. მწვანე სივრცე/მწვანე ღია სივრცე შესაძლოა იყოს ან არ იყოს დაფარული მერქნიანი მცენარეებით.
16. მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცე – წარმოადგენს მუნიციპალიტეტების ტერიტორიაზე არსებულ, მერქნიანი მცენარეებით დაფარულ, ტყის ეკოსისტემების იდენტურ ან მათთან მიახლოებული მასახიათებლების მქონე, ტყის სტატუსის არმქონე ტერიტორიას.

17.მერქნიანი მცენარეებით დაფარული არაფორმალური მწვანე სივრცე - ბუნებრივ ეკოსისტემასთან მიმსგავსებული, თუმცა ურბანული სარეკრეაციო მიზნებით ფორმირებული და მართული, მერქნიანი მცენარეებით დაფარული სივრცე.

18.მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ფორმალური მწვანე სივრცე - ძლიერ მოდიფიცირებული და ხელოვნურად, სარეკრეაციო/ესთეტიური მიზნით გაშენებული ან ურბანული ინფრასტრუქტურული გამწვანების უზრუნველსაყოფი მერქნიანი მცენარეებით დაფარული სივრცეების ერთობლიობა.

19.მერქნიანი მცენარე - მყარი ღეროს მქონე მრავალწლიანი მცენარე: ხე, ბუჩქი და ლიანა.

20.მერქნიანი მცენარეებით დაფარული სივრცე - ხეებით, ბუჩქებითა და ლიანებით დაფარული სივრცე.

21.სპეციალური გამოკვლევა - კონკრეტულ ტერიტორიაზე მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების დაცვის, აღდგენა - გაშენების, მოვლის მიზნებისათვის, აგრეთვე პათოლოგიური მდგომარეობის დადგენისთვის ჩატარებული კვლევა.

## 2. დოკუმენტის შექმნის მიზანი

წინამდებარე დოკუმენტის შემუშავების მიზანს წარმოადგენს მუნიციპალიტეტების ადმინისტრაციულ საზღვრებს შიგნით არსებული, ამჟამად სტატუსის არმქონე, მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვის სახელმძღვანელო დოკუმენტის შემუშავება. დოკუმენტის ამოცანაა დაეხმაროს მუნიციპალიტეტების გადაწყვეტილებათა მიმღებ ორგანოებს, ინფორმირებულად მართონ და დაიცვან გარემოსდაცვითი ღირებულების მქონე, ამჟამად დაუცველი და მოწყვლადი სივრცეები.

დოკუმენტის განხილვის საგანს შესაძლოა მოიცავდეს ერთმანეთისაგან განსხვავებული სივრცეების ერთობლიობა, რომელთაც მათი მერქნიანი მცენარეებით დაფარულობა აერთიანებთ, მათ შორის: ის ტერიტორიები, რომლებიც კლასიკური სამეცნიერო განმარტებით ტყის ეკოსისტემებს წარმოადგენენ (ანუ ტერიტორიები, სადაც დომინანტ სიცოცხლის ფორმას ხეები წარმოადგენენ), თუმცა საქართველოს კანონმდებლობით არ გააჩნიათ ტყის სტატუსი. ასევე, ის ტერიტორიები, რომელთაც ფართობიდან ან სხვა მახასიათებლებიდან გამომდინარე, ნაკლები საერთო აქვთ ტყის ეკოსისტემებთან, თუმცა ინდივიდუალური მერქნიანი მცენარეების ან მათი მცირე თანასაზოგადოების ფარგლებში საჭიროებენ მოვლა-პატრონობასა და დაცვას. დოკუმენტის პრიორიტეტს წარმოადგენს მერქნიანი მცენარეებით დაფარულფართობებზე ორიენტირებული, ეკოსისტემური მიდგომა, მათი მდგრადი მართვისა და დაცვისათვის, თუმცა, ასევე, განიხილავს ინდივიდუალური მოვლის ასპექტებს მერქნიანი მცენარეების მოვლისათვის იქ, სადაც ფართობზე ორიენტირებული მიდგომით ხელმძღვანელობა შეუძლებელია.

დოკუმენტში ასახული მართვის წესები არ მოიცავს საქართველოს სახელმწიფო ტყის საზღვრებში არსებული ტერიტორიების მართვას.



### 3. მერქნიანი მცენარეებით დაფარული სივრცეების ზოგადი კლასიფიკაცია

სახელმწიფო ტყის საზღვრებს გარეთ არსებული მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ტერიტორიები, რომელთა მოვლისა და დაცვისათვისაც წინამდებარე სახელმძღვანელო მომზადდა, მწვანე სივრცეების ერთ-ერთ ელემენტს წარმოადგენენ.

მწვანე სივრცეები მოქცეულია ვრცელ ქოლგაში, რომელიც მოიცავს ისეთ ცნებებს, როგორიცაა "მწვანე ღია სივრცეები" (Open green spaces), "მწვანე ინფრასტრუქტურა" (Green infrastructure<sup>1</sup>). ზოგადი განმარტებით, მწვანე სივრცეები წარმოადგენენ მცენარეულობით დაფარულ, ღია ტერიტორიებს. მწვანე სივრცეები მოიცავენ, როგორც მერქნიანი მცენარეებით დაფარულ სივრცეებს (მათ შორის, ზოგან, ტყით დაფარულ სივრცეებს), ასევე, ურბანულ მწვანე სარეკრეაციო ტერიტორიებს (პარკებს სკვერებსა და სხვა), მდელოებს, ხოლო ზოგიერთი მიდგომით, აგრო-კულტურულ სავარგულებს, სათიბ/საძოვრებს და წყლით დაფარულ ტერიტორიებსაც კი.

ცხადია, რადგან მწვანე სივრცეების კლასიფიკაცია ზუსტ მეცნიერებას არ წარმოადგენს, მათი ინტერპრეტაციის მეთოდები, როგორც წესი, მართვის მიზნების მიხედვით განსხვავდება. საქართველოში, მუნიციპალიტეტები იყენებენ სხვადასხვა ტერმინებს, მაგალითად, "მწვანე ნარგაობები", "ურბანული გამწვანება" და სხვ. თუმცა, მათგან არცერთი არ ფარავს სრულად სამიზნე სივრცეებს ან მოიცავს ისეთ სივრცეებს, რომელთა მართვაც სახელმძღვანელოს ფარგლებს სცდება.

წარმოდგენილი კლასიფიკაცია განასხვავებს მერქნიანი მცენარეებით დაფარულ სივრცეებს მათი ბუნებრივი მდგომარეობის, გამოყენების ფორმისა და ფუნქციის მიხედვით. ამგვარი გაყოფით, ერთმანეთისგან იმიჯნება ის ტერიტორიები, რომლებიც ბუნებრივი პროცესებით საზრდოობს, სრულად ან ნაწილობრივ თვითკმარია, იმ ტერიტორიებისგან, რომლებიც სხვადასხვა ინტენსივობით არის მოდიფიცირებული და გაშენებულია ადამიანის მიერ განსაზღვრული ფორმით, ადამიანის მიერ განსაზღვრულ ფუნქციათა შესასრულებლად.

ამგვარად, მერქნიანი მცენარეებით დაფარული სივრცეები შესაძლოა დავყოთ მერქნიანი მცენარეებით დაფარულ **ბუნებრივ, ფორმალურ და არაფორმალურ** სივრცეებად.

- **მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეები** ის ტერიტორიებია, სადაც ეკოლოგიური პროცესები (მცენარეთა აღმოცენება ზრდა-განვითარება გამრავლება და სიკვდილი) ბუნებრივად მიმდინარეობს. ამ ტიპის ტერიტორიების განვითარებაში ჩარევა ან არ ხდება ან მხოლოდ მინიმალურია და ამავე სივრცის ჯანსაღი ეკოლოგიური პროცესების დაცვისკენაა მიმართული. ეს ტერიტორიები, ფაქტობრივად არაფრით განსხვავდება ტყის ეკოსისტემებისგან, თუკი ხე-მცენარეებით დაფარულობის პარამეტრები და ფართობი შესაბამისია.

აღნიშნულ ტერიტორიებზე ჭარბობს ადგილობრივი მცენარეულობა, ხოლო მცენარეთა სახეობები განპირობებულია ბუნებრივი გარემოს მახასიათებლებითა და გეორგაფიული მდებარეობით, თუმცა, ცალკეულ შემთხვევებში, შესაძლოა დაფარული იყოს არაადგილობრივი, ხელოვნურად გაშენებული მერქნიანი მცენარეებით. აქ არ გვხვდება ან მხოლოდ მინიმალურია ინფრასტრუქტურა (შესაძლოა შეგვხვდეს ნიშნულები ან ვიწრო, საცალფეხო, ბილიკები). ხე-მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მაგალითებია: წყაროსთავეების, ხეებისა თუ ფერდობების ძოვებას და გაჩეხვას გადარჩენილი კორომები, გატყევაებული ტერიტორიები ან ტყის აღდგენის პროცესში გაშენებული ხე-მცენარეებით დაფარული არასატყეო ტერიტორიები. ზოგ შემთხვევაში ეს სივრცეები შესაძლოა წარმოადგენდნენ ისტორიულ წარსულში არსებული ბუნებრივი ეკოსისტემების მცირე ნაშთებს. ამგვარი სივრცეები შესაძლოა წარმოადგენილი იყოს არა მხოლოდ არაურბანულ სივრცეში, არამედ, ზოგჯერ, ქალაქის ურბანულ ქსოვილშიც კი, თუმცა ისინი წარმოადგენენ ლანდშაფტურ, არა ურბანულ სივრცეებს.

- **მერქნიანი მცენარეებით დაფარულ ფორმალურ მწვანე სივრცეებად** მოიაზრება იმ ტიპის ტერიტორიები, რომლებიც ხელოვნურად არის გაშენებული, წინასწარ განსაზღვრული ფორმით და სადაც ტერიტორიის ვიზუალური მახასიათებლები განპირობებულია სარეკრეაციო და ესთეტიური მიზნებით. ამ ტიპის ტერიტორიებში ნარგავების სახეობა, მათი მდებარეობა, ასევე ნარგავობების ფორმა, იმთავითვე შეზღუდულია აღნიშნული სივრცის ვიზუალური საჭიროებებიდან გამომდინარე. ამ ტიპის სივრცეების ურბანული – სარეკრეაციო ან ცალკეულ შემთხვევებში, ისტორიულ- კულტურული მნიშვნელობა მაღალია, თუმცა ძლიერ მოდიფიცირებულობიდან გამომდინარე მათი, როგორც ეკოსისტემური ღირებულება დაბალია.

მერქნიანი მცენარეებით დაფარულ ფორმალურ სივრცეებში მოიაზრება მკაფიოდ სტრუქტურირებული ბაღები (მაგ.: იაპონური ბაღი, ბოტანიკური ბაღი), საქალაქო პარკები, ასევე ხე-მცენარეულობით დაფარული ის ტერიტორიები, რომლებიც არაბუნებრივ სუბსტრატზეა გაშენებული (მოასფალტებული, ბეტონით დაფარული, ქვით მოპირკეთებული და ა.შ) ან მკაფიოდაა გამიჯნული არაბუნებრივი სუბსტრატით (ქვის ან ბეტონის სწორხაზოვანი ბილიკები, სკამები, განათება, დეკორატიული მოაჯირები და სხვა). ამ ტიპის სივრცეების მაგალითია: “ვაკის პარკი” და “რიყის პარკი” თბილისში, ბათუმის “6 მაისის პარკი”, გორის “ახალბაღი” და სხვა. ხე-მცენარეებით დაფარულ ფორმალურ სივრცეებში, ასევე, მოიაზრება გზისპირებისა და გზაგამყოფების, საგზაო ინფრასტრუქტურის გამმიჯნავ, მერქნიანი მცენარეულობით დაფარულ სივრცეებს, მიუხედავად მათი ფართობისა და სახეობრივი შემადგენლობისა.

- **მერქნიანი მცენარეებით დაფარული არაფორმალური მწვანე სივრცეები** გარდამავალ ერთეულს წარმოადგენენ ბუნებრივ და ფორმალურ სივრცეებს შორის. ეს ტერიტორიები ნაკლებ რეგულირებულია, არასწორხაზოვანი დაგეგმარებით და ბუნებრივ სივრცეებთან მიახლოებული სტრუქტურით, თუმცა ისინი ხელოვნურადაა შექმნილი ან მოდიფიცირებულია და მათი პირველადი ფუნქცია სარეკრეაციოა. მერქნიანი მცენარეებით დაფარული არაფორმალური მწვანე სივრცეების ღირებულება, როგორც ბუნებრივთან მიახლოებული სივრცეებისა, გარკვეული გარემოსდაცვითი და ეკოსისტემური მნიშვნელობებით, ფორმალურ სივრცეებზე მაღალია.

ზოგადად, არაფორმალურმა მწვანე სარეკრეაციო სივრცეებმა დამკვიდრება მას შემდეგ დაიწყო, რაც გაიზარდა ცნობიერება ბუნებრივი ეკოსისტემების ღირებულებისა და მნიშვნელობის შესახებ. ცნობიერების ამალვებამ გამოიწვია სწორხაზოვანი, მოწყობის პარკების შედარებით ბუნებრივ სტრუქტურათა მქონე სივრცეებით ჩანაცვლება. ამ ტიპის სივრცეებში ფორმალურ ტერიტორიებთან შედარებით, მეტად არის წარმოდგენილი ხე-მცენარეთა ადგილობრივი სახეობები, თუმცა სივრცის სტრუქტურას, ბუნებრივ პროცესებთან ერთად, ტერიტორიის სარეკრეაციო ფუნქციაც განაპირობებს. ამ ტიპის ტერიტორიების მაგალითებია ტყე-პარკები, არაფორმალური ბაღები, როგორც ურბანულ, ასევე, არაურბანულ ტერიტორიებზე, მაგალითად: დიდმის ტყე-პარკი. საქართველოში მერქნიანი მცენარეებით დაფარული არაფორმალური მწვანე სივრცეები ჯერ კიდევ ნაკლებად არის წარმოდგენილი.

წინამდებარე დოკუმენტში წარმოდგენილი სახელმძღვანელო პრინციპები, უპირველეს ყოვლისა, განკუთვნილია **მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვისათვის**. ხე-მცენარეებით დაფარული არაფორმალური და ფორმალური სივრცეების (საქალაქო პარკები/ბაღები) შემთხვევაში, სურვილისამებრ, შესაძლოა გამოყენებულ იქნას სახელმძღვანელოში წარმოდგენილი გარკვეული ასპექტები, მაგალითად, ინდივიდუალური მცენარეების მოვლის წესები.

## **4. მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების ეკოლოგიური მნიშვნელობა და სოციალური ფუნქციები**

მწვანე სივრცეების და მათ შორის, მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების დაცვის მნიშვნელობა გარემოს სიჯანსაღისა და საზოგადოებისკეთილდღეობის უზრუნველყოფისათვის, თანამედროვე სამყაროში საყოველთაოდ აღიარებულ ფაქტებს წარმოადგენს.



მერქნიანი მცენარეებით დაფარულ ფორმალურ, არაფორმალურ და ბუნებრივ მწვანე სივრცეებს, სხვა მწვანე სივრცეებთან ერთად, გარემოსა და ადამიანისთვის შეუფასებელი სარგებელი მოაქვთ, მრავალი სხვადასხვა ასპექტითა და ფორმით. მერქნიანი მცენარეებით დაფარული სივრცეები ხელს უწყობენ მიკრო კლიმატის რეგულირებას, ბუნებრივ კატაკლიზმათა პრევენციას ან მათი შედეგების შერბილებას, ბიომრავალფეროვნების დაცვას, ასევე, საზოგადოებრივი ჯანმრთელობისა და აქტიური, ჯანსაღი ცხოვრების ხელშეწყობას.

#### 4.1 კლიმატის ცვლილებასთან ადაპტაცია და გაუდაბნობასთან ბრძოლა

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული სივრცეები მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ კლიმატის ცვლილებასთან ადაპტაციის პროცესში მიკრო და მაკრო დონეზე, მნიშვნელოვან გავლენას ახდენენ/ამცირებენ ურბანული სითბური კუნძულის ეფექტს და ხელს უშლიან გაუდაბნობას; წარმოქმნიან ჩრდილსა და ტენიანობას, რომელიც შესაბამისად ხელს უწყობს ჰაერის გაგრილებას, ხელს უშლიან ნიადაგის ეროზიას, რაც თავის მხრივ ამცირებს ღვარცოფების, მეწყერების წარმოქმნის ალბათობას და ინარჩუნებს ნიადაგის ნაყოფიერებას.

ეროვნული კლიმატის სამოქმედო გეგმის მიხედვით, განსაზღვრულია დეგრადირებული ტყეების აღდგენა, რომელიც მოიცავს როგორც ხანძრის შედეგად დაზიანებული ტერიტორიების აღდგენას, აგრეთვე, ბუნებრივი რეგენერაციის ხელშეწყობას. აღდგენასთან ერთად, უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება ტყეების მდგრად მართვას, ტყეების მრავალფუნქციურ მართვას, საზოგადოების ჩართულობას და სხვა ღონისძიებებს. 2030 წლისათვის, დაცული ტერიტორიების ტყის მდგრადი მართვის გეგმების 100%-ში იქნება ინტეგრირებული კლიმატის ცვლილების შერბილების ღონისძიებები.

კლიმატის ცვლილებასთან ადაპტაციისა და ემისიების შემცირების ვალდებულებებს იღებენ მერების შეთანხმებასთან მიერთებული მუნიციპალიტეტებიც. აღნიშნული გავრცელდება იმ მუნიციპალიტეტებზეც, რომელიც 2024 წლისთვის ევროკავშირის ინიციატივის, “მერების შეთანხმება კლიმატისა და ენერგეტიკის შესახებ” წევრი გახდება და ხელს მოაწერენ მერების შეთანხმებას. აღნიშნული შეთანხმება მნიშვნელოვან ნაწილს უთმობს მწვანე სივრცეების დაცვისა და მდგრადი მართვის საკითხს.

ფაქტია, რომ ტყის ეკოსისტემები, მათი იურიდიული სტატუსის მიუხედავად, მნიშვნელოვან, კომპლექსურ ფუნქციას ასრულებენ კლიმატის ცვლილების შერბილებისა და ადაპტაციის პროცესში და შესაბამისად, არაგონივრული იქნება აღნიშნული პრინციპები არ განვავრცოთ მუნიციპალურ ტერიტორიებზე არსებულ მერქნიანი მცენარეებით დაფარულ ბუნებრივ სივრცეებზე, რომელთაც ფუნქციონალურად შესწევთ უნარი კლიმატის ცვლილების შერბილებაში თავიანთი წვლილი შეიტანონ.

## 4.2 ბიომრავალფეროვნების დაცვა/კონსერვაცია

ბიომრავალფეროვნება – გულისხმობს სიცოცხლის მრავალფეროვნებას, მის ყველა ფორმაში და ყველა დონეზე. მრავალფეროვნება ეკოსისტემის ჯანმრთელობისა და მდგრადობის მთავარი მაჩვენებელია, რომელიც პირდაპირ გავლენას ახდენს გარემოსა და ადამიანების კეთილდღეობაზე.

საქართველო, როგორც კავკასიის ეკო-რეგიონის შემადგენელი ნაწილი, „Conservation international“-ის მიერ წარმოდგენილია ბიომრავალფეროვნების 36 ცხელ წერტილს შორის და გამორჩეულია მაღალი დონის ენდემიზმით, რომელსაც სერიოზული საფრთხე ემუქრება ჰაბიტატების კარგვის გამო. ამასთანავე, კავკასიის ეკო-რეგიონი მსოფლიო მნიშვნელობის ტერიტორიადაა წარმოდგენილი „The World Wide Fund for Nature-WWF“-ის მიერ, როგორც მაღალი ენდემიზმისა და მდიდარი ბიომრავალფეროვნების მქონე, აგრეთვე, სპეციფიური ევოლუციური ისტორიის გამო, რომელმაც საქართველოს ტერიტორიაზე ჩამოაყალიბა უნიკალური ფლორა და ფაუნა.

გარემოს დაცვის შესახებ საქართველოს კანონი, ასევე, ევროკავშირთან ასოცირების პროცესში ქვეყნის მიერ ნაკისრი ვალდებულებები, სახელმძღვანელო დირექტივები, „ჰაბიტატების დირექტივა“ და „ფრინველთა დირექტივა“, ამასთანავე, ამჟამად დამტკიცების პროცესში მყოფი საქართველოს კანონი „ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ“, სავალდებულოდ მიიჩნევს ცოცხალი არსებების საარსებო გარემოს დაცვა-შენარჩუნებას, ხოლო ტყის ეკოსისტემები, მათი ფართობისა და სტატუსის მიუხედავად, ბიომრავალფეროვნებისათვის მნიშვნელოვან სივრცეებს წარმოადგენენ.

მერქნიანი მცენარეებით დაფარულ სივრცეებს სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი როლი აკისრიათ ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციაში. არაურბანულ ტერიტორიაზე, მერქნიანი მცენარეებით დაფარული მცირე ფრაგმენტებიც კი შესაძლოა თავშესაფარს წარმოადგენდეს მრავალი სახეობის ცოცხალი ორგანიზმისათვის. ხეები და ბუჩქები პირველადი სამალავი და საცხოვრისია მრავალი ხერხემლიანი და უხერხემლო ცხოველისთვის.

ურბანული ტერიტორიებზე არსებული მწვანე სივრცეები არა მხოლოდ გამწვანებული სარეკრეაციო ადგილებია, არამედ ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისათვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ერთგვარი მცირე ჩანართებია. ურბანიზაციის ქაოტური განვითარების ფონზე, ეს მწვანე ოაზისები წარმოადგენენ მრავალი სახეობის თავშესაფარს და ფუნდამენტურ როლს ასრულებენ ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შენარჩუნებაში. მერქნიანი მცენარეებით დაფარული სივრცეები წარმოადგენენ ერთგვარ ეკოლოგიურ

კორიდორებს, რომლებიც სახეობების საცხოვრებელ არეალებს ერთმანეთთან აკავშირებს და საშუალებას აძლევს ინდივიდებს თავისუფლად გადაადგილდნენ ერთი ჰაბიტატიდან/საცხოვრებელი ადგილიდან-მეორეში.

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული არეალები ხშირად მასპინძლობენ ცხოველთა მრავალფეროვან სახეობებს, იზიდავენ დამმტვერავ მწერებს, როგორცაა ფუტკრები და პეპლები. ამ დამმტვერავი მწერების არსებობა თავის მხრივ ზრდის ყვავილოვან მცენარეთა პროდუქტიულობას.

### 4.3 განათლება და ცნობიერების ამაღლება

მწვანე სივრცეები, მათ შორის, მერქნიანი მცენარეებით დაფარული სივრცეები, უნიკალურ საგანმანათლებლო შესაძლებლობებს სთავაზობს ნებისმიერი ასაკის ადამიანს. აღნიშნული ტერიტორიები წარმოადგენს გარემოს, ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოლოგიური კონსერვაციის მნიშვნელობის შესახებ ცნობიერების ამაღლებისათვის აუცილებელ რესურსს.

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული არეალები გარემოსდაცვითი განათლების ცოცხალი ლაბორატორიებია, სადაც ადამიანებისთვის ხელშესახებია ის ველური გარემო, რაც ყველას წარმოდგენით მხოლოდ ბუნების მიუწვდომელ ადგილებში არსებობს. ველურ ბუნებასთან მსგავსი ტიპის ურთიერთობა, ეს ხელშესახები ექსპოზიცია აძლიერებს ბუნების სამყაროს აღქმასა და შეფასებას. პროფესიონალის მიერ ინფორმაციის სწორად მიწოდება ქმნის იმის საფუძველს, რომ აღნიშნული ტერიტორიები ადგილობრივებისათვის გახდეს მნიშვნელოვანი და სამომავლოდ დაიცვან ნებისმიერი ზემოქმედებისგან

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეები წარმოადგენს პლატფორმას სამეცნიერო განათლებისა და კვლევისთვის. მოსწავლეებსა და სტუდენტებს ადვილად მიღწევად ადგილებში შეუძლიათ ჩაატარონ ექსპერიმენტები, შეაგროვონ მონაცემები და შეისწავლონ ეკოლოგიის, ბოტანიკის და ველური ბუნების ბიოლოგიის სხვადასხვა ასპექტი.

### 4.4 რეკრეაცია

ურბანიზაციის მზარდი ტემპების, ქალაქის ტიპის დასახლებების სიმჭიდროვის ზრდისა და მასთან დაკავშირებული ნეგატიური ფაქტორების (ჰაერის დაბინძურება, ხმაური, სითბური კუნძულები) გაძლიერების პარალელურად, სულ უფრო იზრდება მოთხოვნა მწვანე სარეკრეაციო სივრცეებთან ადამიანის კავშირზე.

მწვანე სივრცეები, ზოგადად, იძლევა მრავალი სახეობის სარეკრეაციო აქტივობის განხორციელების საშუალებას, მათ შორის, სხვადასხვა სახეობის სპორტული აქტივობების, ბუნებაში დასვენების (სეირნობის) პიკნიკების მოწყობისა და სხვა.

მწვანე სივრცეებთან სიახლოვე ხელს უწყობს/აგულიანებს ადამიანებს მეტი დრო დაჰყონ გარეთ, დაკავდნენ ფიზიკური აქტივობით, რაც თავის მხრივ დადებითად აისახება მოსახლეობის ფიზიკურ ჯანმრთელობასა და სიცოცხლის ხანგრძლივობაზე.

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული სივრცეების განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება საქართველოსთვის დამახასიათებელი კლიმატური თავისებურებების გათვალისწინებით, სადაც, მაგალითად, ცხელი ზაფხულის პერიოდში აქტიური დასვენების შესაძლებლობას ხე- მცენარეებით დაფარული სივრცეების ჩრდილში მეტად არის შესაძლებელი.

აქტიური დასვენების მნიშვნელობა საზოგადოებრივი ჯანმრთელობისა და კეთილდღეობის უზრუნველყოფისათვის სათანადოდ უნდა იყოს გააზრებული, მწვანე სივრცეების პოტენციალი ამ კუთხით, ათვისებას საჭიროებს.

ცნობილია, არა მხოლოდ ფიზიკური აქტივობის არამედ ზოგადად, ბუნებაში ყოფნის, ბუნებრივი გარემოს მახასიათებელი სპეციფიური ფერების, ფორმებისა და ხმების დადებითი გავლენა ადამიანის ფსიქიკურ ჯანმრთელობაზე. აღსანიშნავია, რომ ბუნებასთან ხელმისაწვდომობა იძლევა სტრესისაგან განტვირთვის, აგრესიის კონტროლის, გადაღლის/გამოფიტვისაგან რეაბილიტაციის საშუალებას.

მწვანე ღია სივრცეების სიახლოვე საცხოვრისთან, ხელს უწყობს სამეზობლო/ სათემო სოციალური კავშირების ჩამოყალიბებასა და გამყარებას, რამდენადაც ამ ტიპის სივრცეები წარმოადგენენ შეკრების ადგილს სხვადასხვა ტიპის გარე აქტივობებისას.

## 5. მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვა

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვისას გასათვალისწინებელია მართვის ეკოლოგიური, სოციალური და ეკონომიკური ასპექტები, რომლებიც ძალიან კომპლექსურადაა ერთმანეთთან დაკავშირებული, კერძოდ :

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვის პროცესში გამოყენებული უნდა იქნეს ისეთი მეთოდები, რომლებიც უზრუნველყოფენ მისი ბიომრავალფეროვნების, პროდუქტიულობის, თვითაღდგენისა და სიცოცხლისუნარიანობის შენარჩუნებასა და გაუმჯობესებას;

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვის დაგეგმვის პროცესში გათვალისწინებული უნდა იქნეს აღნიშნული სივრცეების ფუნქციური დანიშნულება, რათა ერთი ფუნქციით სარგებლის მიღებამ არ გამოიწვიოს სხვა ფუნქციის დეგრადაცია;



მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესების გათვალისწინება უნდა ეფუძნებოდეს მდგრად მართვას.

**მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვის პრინციპები ასევე მოიცავს:**

- მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მოვლა-აღდგენას;
- ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციას;
- ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართვას მართვის პროცესში;
- ეკოლოგიური მდგრადობის უზრუნველყოფას;
- მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების გამოყენებას საგანმანათლებლო აქტივობებისათვის (რაც უზრუნველყოფს ტერიტორიის მეტ დატვირთულობასა და შესაბამისად, ადგილობრივი მოსახლეობის მხრიდან მეტ მოვლასა და გაფრთხილებას);
- პარტნიორობასა და დამატებითი დაფინანსების წყაროების მოზიდვას;
- კლიმატის ცვლილებასთან ადაპტაციას.

**მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვის ორგანოს ქმნის და მართვის გეგმას ამტკიცებს მუნიციპალიტეტის წარმომადგენლობითი ორგანო.**

**მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვის ორგანოს კომპეტენციას განეკუთვნება:**

- მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მოვლის, აღდგენა-გაშენებისა და სარგებლობის ღონისძიებების შემუშავება და განხორციელება;
- უფლებამოსილ სახელმწიფო ორგანოებთან თანამშრომლობით მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების დაცვის, მოვლის, აღდგენა-გაშენებისა და სარგებლობის ადგილობრივი პროგრამების შემუშავება და მათი განხორციელების ხელშეწყობა;
- ეკოლოგიური კატასტროფებით, მავნებელ-დაავადებებითა და სხვა მიზეზებით დაზიანებული მერქნიანი მცენარეების აღდგენა-გაშენების ორგანიზებაში მონაწილეობა;
- მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივ სივრცეებში სტიქიური მოვლენების დროს საგანგებო ღონისძიებების განხორციელებაში მონაწილეობა;
- უფლებამოსილი სახელმწიფო ორგანოსთვის მუნიციპალური მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების საზღვრების კორექტირების შესახებ წინადადების წარდგენა;
- მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვის გეგმის შემუშავება და დამტკიცება;



- საკუთარი უფლებამოსილების ფარგლებში უკანონო მერქნის მოპოვების ფაქტების აღკვეთა და ამ ფაქტების შესახებ შესაბამისი სამართალდამცავი ორგანოებისთვის შეტყობინება;
- საქართველოს კანონმდებლობით და საკუთარი წესდებით ან დებულებით გათვალისწინებულ სხვა უფლებამოსილება.

**მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვის ორგანომ აღრიცხვის სამუშაოების შემდგომ უნდა განახორციელოს მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვის გეგმის შედგენა.**

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვის გეგმა მოიცავს:

- ა) საკვლევი ობიექტის ბუნებრივ-ისტორიულ, ეკოლოგიურ და ეკონომიკურ პირობებს;
- ბ) ინფორმაციას მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების ტერიტორიაზე მომხდარი ცვლილებების და წარსულში განხორციელებული საქმიანობების შესახებ;
- გ) მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების დახასიათება;
- დ) მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მეურნეობის ორგანიზაციის ძირითად დებულებას და მომავალ სარევიზიო პერიოდში განსახორციელებელ ღონისძიებებს;
- ე) ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და გარემოსდაცვით ღონისძიებებს.

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვის ორგანო ასევე ახორციელებს წლიური სამოქმედო გეგმის შემუშავებას, რომელიც მოიცავს:

წლიური სამოქმედო გეგმა შემუშავდება მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცის მართვის გეგმის, ან/და მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცის სპეციალური გამოკვლევის შედეგების/მასალების საფუძველზე და დეტალურად აღწერს დაგეგმილ, წლის განმავლობაში განსახორციელებელ ღონისძიებებს.

წლიური სამოქმედო გეგმა უნდა შეიცავდეს სულ მცირე შემდეგ ინფორმაციას:

- ა) დაგეგმილ ღონისძიებათა განხორციელების ტერიტორიის მდებარეობისა და ფართობის შესახებ;
- ბ) სამეურნეო ღონისძიებათა მოცულობისა და განხორციელების მეთოდების შესახებ;
- გ) დაგეგმილ პერიოდში განსახორციელებელი ღონისძიებების/საქმიანობის სახეებისა და მოცულობის შესახებ.

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვის წლიურ სამოქმედო გეგმას შეიმუშავებს და ამტკიცებს, მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვის ორგანო.

## 6. მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების იდენტიფიკაცია

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვისას გასათვალისწინებელია მართვის ეკოლოგიური, სოციალური და ეკონომიკური ასპექტები, რომლებიც ძალიან კომპლექსურადაა ერთმანეთთან დაკავშირებული, კერძოდ :

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვის პროცესში გამოყენებული უნდა იქნეს ისეთი მეთოდები, რომლებიც უზრუნველყოფენ მისი ბიომრავალფეროვნების, პროდუქტიულობის, თვითაღდგენისა და სიცოცხლისუნარიანობის შენარჩუნებასა და გაუმჯობესებას;

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვის დაგეგმვის პროცესში გათვალისწინებული უნდა იქნეს აღნიშნული სივრცეების ფუნქციური დანიშნულება, რათა ერთი ფუნქციით სარგებლის მიღებამ არ გამოიწვიოს სხვა ფუნქციის დეგრადაცია;

## 7. მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების აღრიცხვა

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების აღრიცხვის მიზანია ლოკალურ დონეზე მერქნიანი მცენარეების შესახებ სტატისტიკური ინფორმაციისა და მათი მდგომარეობის შესახებ ინფორმაციის მიღება. მართვის ორგანოს (მუნიციპალიტეტი) მიერ ხორციელდება მერქნიანი მცენარეების დეტალური აღრიცხვა (ინდივიდუალური ხის დონეზე) ან/და საქართველოს მთავრობის 2021 წლის 27 აგვისტოს დადგენილების N427 „საქართველოს ტყის აღრიცხვის სისტემის, კატეგორიზაციისა და მონიტორინგის წესისშესახებ დებულების დამტკიცების თაობაზე“ თავი III-ის მუხლი 12-20 შესაბამისად. მერქნიანი მცენარეების აღრიცხვისათვის აუცილებელია შემდეგი ეტაპების გათვალისწინება :

**მოსამზადებელი ეტაპი** - მუნიციპალიტეტის საზღვრებში არსებულ მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების შესახებ უკვე განხორციელებული აღრიცხვის მასალების, კვლევების და აშ... მოძიება და ანალიზი, რათა სწორედ განისაზღვროს არსებული მერქნიანი მცენარეების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი ერთეულები. განხორციელდეს ფართობების წინასწარი დეშიფრირება და შესაბამისი კარტოგრაფიული მასალების მომზადება.

**საველე სამუშაოების ეტაპი** - მოიცავს საკვლევ ობიექტზე საველე პირობებში აღრიცხვის ღონისძიებების ჩატარებას, რა დროსაც ხორციელდება ტერიტორიის დეტალური აღწერა, კერძოდ:

**მდებარეობა და გეოგრაფიული ინფორმაცია:**

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების გეოგრაფიული კოორდინატები (გრძედი და განედი);

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების საზღვრები და ზომა;

რუკა და GIS მონაცემები სივრცითი განაწილების წარმოსაჩენად.

**მერქნიანი მცენარეებით დაფარულ ბუნებრივ სივრცეებში არსებული მცენარეთა სახეობების აღრიცხვა:**

ინფორმაცია ხეების (დიამეტრი, ხნოვანება, სიხშირე და სხვა), ბუჩქების და სხვა მცენარეულობის შესახებ;

მერქნიანი და არამერქნიანი სახეობების სანიტარიული მდგომარეობის შესწავლა.

**ველური ბუნების სახეობების და მათი ჰაბიტატების იდენტიფიცირება:**

ფრინველებისა და მცირე ძუძუმწოვრების ბუდეების/ფუღუროების, მწერების პოპულაციების და სხვა არსებობის შესწავლა;

არსებული ჰაბიტატებისა და მათი დეგრადაციის ხარისხის შესწავლა (შემდგომი აღდგენის ღონისძიებების დაგეგმვისათვის).

**დამატებით შეიძლება ისეთი მონაცემების აღება, როგორიცაა :**

- მიკრო კლიმატი;
- ნიადაგის ხარისხი და შემადგენლობა;
- ჰაერის ხარისხი;
- და სხვა.

**კამერალური სამუშაოების ეტაპი** - მოიცავს მოსამზადებელი და საველე სამუშაოების შედეგად მოპოვებული მონაცემების დამუშავებას სპეციალური კომპიუტერული პროგრამით და მის საფუძველზე **მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვის გეგმის** მომზადებას, რომელიც არის ფუნქციური დაგეგმვის საფუძველზე სარგებლობისა და სამეურნეო ღონისძიებების განხორციელებისთვის სავალდებულო დოკუმენტი.

## 8. მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მოვლა-აღდგენა

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების დაცვა აუცილებელია მათი ეკოლოგიური ღირებულების შესანარჩუნებლად, რეკრეაციული სივრცის უზრუნველსაყოფად და ადგილობრივი მოსახლეობის საერთო კეთილდღეობისთვის.

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების დაცვის ძირითადი პრინციპებია:

- ბიომრავალფეროვნების კონსერვაცია – პრიორიტეტი უნდა მიენიჭოს მცენარეთა და ცხოველთა ადგილობრივი სახეობების კონსერვაციას მერქნიანი მცენარეებით დაფარულ ბუნებრივ სივრცეებში. ბუნებრივი ჰაბიტატების შენარჩუნებას და აღდგენას ბიომრავალფეროვნების მხარდასაჭერად და გადაშენების პირას მყოფი ან საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების დასაცავად;
- მიწის მდგრადი გამოყენება – აუცილებელია მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების გამოყენება და მართვა მდგრადი გზით. უნდა მოხდეს ისეთი პრაქტიკების არიდება, რომელმაც შეიძლება მერქნიანი მცენარეებით დაფარულ ბუნებრივ სივრცეებს მიაყენოს შეუქცევადი ზიანი მაგ: ხეების უსისტემო ჭრა, ჰაბიტატების დეგრადაცია/განადგურება, ანდაც ტერიტორიის ზედმეტად ურბანიზაცია;
- დაბინძურების კონტროლი: უნდა შემუშავდეს სამოქმედო გეგმა მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების დაბინძურების თავიდან ასაცილებლად და ეკოლოგიური ბალანსის შესანარჩუნებლად. უნდა მოხდეს ნარჩენების და დაბინძურების სხვა ფორმების მონიტორინგი და კონტროლი.

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვის ძირითადი პრინციპებია:

- მდგრადი ინფრასტრუქტურა: თუ ინფრასტრუქტურა აუცილებელია მწვანე ზონებში, პრიორიტეტი უნდა მიენიჭოს მდგრად და ეკოლოგიურად კეთილგანწყობილ დიზაინებს, რომლების ზემოქმედებაც გარემოზე მინიმუმამდეა დაყვანილი;
- ბუნებრივთან მიახლოებული აღდგენა: უნდა განხორციელდეს მერქნიანი მცენარეებით დაფარულ ბუნებრივ სივრცეებში არსებული დეგრადირებული ტერიტორიების იდენტიფიცირება და აღდგენა, რათა გაიზარდოს მათი ეკოლოგიური ღირებულება და შესაბამისად, ხელი შეეწყოს ბუნებრივ პროცესებს;

- კლიმატის ცვლილებასთან ადაპტაცია: მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვის გეგმებში გათვალისწინებული უნდა იყოს კლიმატის ცვლილების პოტენციური ზემოქმედება, საადაპტაციო და შერბილების შესაძლო გზები;
- გრძელვადიანი დაგეგმვა: რეკომენდირებულია შემუშავდეს მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვისა და დაცვის გრძელვადიანი გეგმები, რომელიც ითვალისწინებს გარემო პირობების ცვლილებას და ადგილობრივი მოსახლეობის საჭიროებებს;
- მონიტორინგი და შეფასება: რეკომენდირებულია მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების რეგულარული მონიტორინგი სანიტარიული მდგომარეობისა და დაცვის ღონისძიებების ეფექტურობის შესაფასებლად.

### მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების დაცვის ღონისძიებები მოიცავს :

- მავნებელ-დაავადებების გავრცელების საშიშროების გათვალისწინებით მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების ზონირება;
- მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების პათოლოგიური გამოკვლევა და მონიტორინგი;
- მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების პათოლოგიური გამოკვლევის საფუძველზე, მავნებელ-დაავადებების გავრცელებისგან ტერიტორიის დაცვა ბიოლოგიური, ქიმიური და მექანიკური მეთოდებით/ საშუალებებით;
- მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების ხანძრისგან დაცვა;
- განსაკუთრებული მდგომარეობით გამოწვეული სხვა აუცილებელი ღონისძიებები. (მერქნიანი მცენარეებით უკანონო სარგებლობისა და რესურსების დატაცების პრევენცია და აღკვეთა)

### მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების ხანძრებისაგან დაცვა:

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების ხანძრებისაგან დაცვის ღონისძიებათა დაგეგმვა-განხორციელება ხდება მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მონიტორინგის, აღრიცხვის ან სხვა სპეციალური გამოკვლევის მასალების საფუძველზე. მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების დაცვის ყველაზე ხარჯ-ეფექტურ გზას პრევენციული ღონისძიებების განხორციელება წარმოადგენს, რომლებიც მოიცავს:

- მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების ხანძარსაშიშ უბნებში გამაფრთხილებელი საინფორმაციო ბანერების განთავსებას;
- საზოგადოებისათვის საინფორმაციო (ახსნა-განმარტებითი) სამუშაოების ჩატარება ხანძრის საფრთხის პრევენციის მიზნით;
- შესაძლო საგანგებო სიტუაციის ზონაში ტერიტორიის პერიოდული დაზვერვის ორგანიზება ცეცხლის კერების დაფიქსირების ან თავიდან აცილების მიზნით;



- ხანძარსაშიშ უბნებში ხანძრის ქრობის მიზნით მისასვლელი საფეხმავლო ბილიკების მოწყობა-რეაბილიტაციის ორგანიზება;
- ხანძარსაშიშ პერიოდში მოსახლეობის ინფორმირება მოსალოდნელ საფრთხეებზე და განსახორციელებელ ღონისძიებებზე მედიის და სხვა საშუალებებით;
- ხანძრების პრევენციისა და მათი ლიკვიდაციის საკითხებზე შესაბამისი სწავლებების ჩატარების უზრუნველყოფა;
- ხანძრების შეჩერება-შეზღუდვის მიზნით ხანძარსაწინააღმდეგო მინერალიზებული ზოლების მოწყობა ხანძარსაშიშ უბნებში;
- მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების ჩახერგილობისგან განმეხდა, რაც გულისხმობს ხანძარსაშიშ უბნებიდან ძირნაყარი ხეტყისა და ხეტყის ნარჩენის გამოტანასა და განთავსებას უსაფრთხო ადგილზე;
- სახანძრო წყლის ობიექტებისა და ხანძარსაწინააღმდეგო წყალმომარაგების წყაროებთან მისასვლელების მოწყობა.

**აუცილებელია: მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვაზე უფლებამოსილი ორგანოს შესაბამის თანამშრომელთა აღჭურვა ხანძრის ქრობის პირველადი იარაღებით და პირადი დაცვის საშუალებებით.**

### მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების დაცვა მავნებელ-დაავადებებისაგან

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მდგრადი სანიტარიული მდგომარეობის უზრუნველსაყოფად მართვის ორგანო ვალდებულია განახორციელოს მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების პათოლოგიური მონიტორინგის სისტემის ორგანიზება, რომელიც მოიცავს რამდენიმე ეტაპს:

- მოსამზადებელი სამუშაოები;
- საველე სამუშაოები – მუდმივი სანიმუშო ფართობების შერჩევა;
- სანიმუშო ფართობებზე მონაცემთა შეგროვება და დაკვირვება;
- შეგროვებული მონაცემების ანალიზი და ღონისძიებების დაგეგმვა.

სანიტარიული მდგომარეობის შეფასებისას კორომებში დგინდება ხეების დაზიანების და ხმობის მიზეზები, ისაზღვრება გავრცელებული მავნებელ-დაავადებების სახეობრივი შემადგენლობა. მავნებელ-დაავადებების მიერ კორომში ხეების დაზიანება გამოიხატება პროცენტებში ხეების საერთო რაოდენობიდან. მავნებელ-დაავადებების მიერ დაზიანებულ კორომებში არჩევენ:

- სუსტი დაზიანება – მავნებლების მიერ დაზიანებულია ხეების 10 %-მდე;
- საშუალო დაზიანება – მავნებლების მიერ დაზიანებულია ხეების 10-30% -მდე;
- ძლიერი დაზიანება – მავნებლების მიერ დაზიანებულია ხეების 30% და მეტი.

## მოსამზადებელი სამუშაოები

მონიტორინგის სისტემის პირველ ეტაპს წარმოადგენს ფონური მდგომარეობისა (არსებული მონაცემების) და აღრიცხვის მასალების შესწავლა, რათა მოხდეს ინდივიდუალური მერქნიანი მცენარეების მავნებელ-დაავადებების განსაზღვრა.

## დეტალური კვლევა

ფიტოსანიტარული მდგომარეობის შესწავლისა და მავნებელ-დაავადებების გავრცელების შეფასებისთვის საჭიროა სიტუაცია შეფასდეს სანიმუშო ფართობებზე. სანიმუშო ფართობების განთავსებისას საჭიროა დაცული იქნას სანიმუშო ფართობის ალების წესები, ამისთვის წინასწარ შერჩეულ მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცის მასივს ყოფენ არაერთგვაროვან მონაკვეთებად.

დაყოფის კრიტერიუმებია:

- განსხვავებული ეკოლოგიური პირობები;
- მავნებელ-დაავადებების გავრცელება და ა.შ.

შერჩეულ მონაკვეთებში ხორციელდება სანიმუშო ფართობების აღება, ხოლო მათი რიცხოვნობა პროპორციული უნდა იყოს საკვლევი ტერიტორიის ფართობისა (სანიმუშო ფართობები შეიძლება იყოს სხვადასხვა ტიპის: კვადრატული, წრიულები (0,1 დან- 0,5 ჰა-მდე), სამარშუტო სვლები და ა.შ.).

## რეკოგნოსცირებული კვლევა

ყოველწლიური დაკვირვება მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების სანიტარიულ მდგომარეობაზე, გავრცელებულ მავნებლებსა და მათ დინამიკაზე. რეკოგნოსცირებული კვლევა ტარდება იმ სახეობის ხეებისთვის, რომლებზეც გასულ წლებში ფიქსირდებოდა სხვადასხვა მავნე ორგანიზმების არსებობა და არსებობს რეალური საფრთხე მავნე ორგანიზმების ხელშეწყობისა და გავრცელების.

## პათოლოგიური მდგომარეობის მაჩვენებლები

პათოლოგიური კვლევის შედეგად ყველა გამოსაკვლევი უბნისათვის დგინდება შემდეგი მონაცემები:

კორომის პათოლოგიური მდგომარეობის კატეგორია (I, II, III);

ზეხმელი ხეების რაოდენობა;

უარყოფითი სამეურნეო მნიშვნელობით გამორჩეული მავნებელ-დაავადებების სახეობრივი შემადგენლობა, მათი გავრცელების თავისებურებები, კერების არსებობა, ზეზური ხეების დაზიანების ხარისხი (მასობრივი ფრენა, მავნებელთა კვერცხების არსებობა, მატლებისა და ჭუპრების გამოჩენა, ასევე, შეჭმული ფოთლისა და წიწვის არსებობა, მერქნიან მცენარეებზე არსებული ბუდეები, აბლაბუდის ქსელები, ხეების ხმობა, ქერქზე ხვრელების არსებობა, ნაღრღნი ფქვილისა და ექსკრემენტების არსებობა, ქერქის შემოცლა და ცვენა, წვერხმელობა, ქერქის, ღეროსა და ფესვის ხმობა, წიწვებისა და ფოთლების მასობრივი ფერის შეცვლა, მათი ხმობა და ცვენა, ღეროზე სოკოს ნაყოფსხეულების არსებობა და ა.შ.);

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების პათოლოგიური მდგომარეობა ფასდება სამი კატეგორიით კორომში არსებული ძირითადი სახეობისათვის, დაწყებული III კლასის ხნოვანებით და ზემოთ. ყველა კორომი მიეკუთვნება ერთ-ერთს ამ სამი კატეგორიიდან:

I – მდგრადი (ჯანმრთელი);

II – დარღვეულია მდგრადობა (სიცოცხლისუნარიანობა);

III – დაკარგულია მდგრადობა (სიცოცხლისუნარიანობა).

კორომის დაყოფა მითითებულ კლასებად წარმოებს, რათა უფრო სრულად შეფასდეს კორომებში პათოლოგიური მდგომარეობა, მათი შემდგომი დიფერენცირებისა და სანიტარული მდგომარეობის შესწავლისათვის, აგრეთვე სანიტარული ღონისძიებების რაციონალური დაგეგმვისათვის.

**პირველ კატეგორიას** მიეკუთვნებიან კორომები, რომლებშიც მიმდინარე წლის ხმობა არ აღემატება დაშვებულ ზღვრულ დონეს. ჯანმრთელ კორომებს, როგორც წესი, გააჩნიათ კორომის ბონიტეტიდან გამომდინარე ნორმალური ზრდა და ვარჯის თანაბარი ფორმირება. მავნებელ-დაავადებებით გამოწვეული დაზიანება უმნიშვნელოა ან საერთოდ არ ფიქსირდება.

**მეორე კატეგორიას** მიეკუთვნებიან კორომები, სადაც არსებული ხეების ხმობა ორჯერ აღემატება დასაშვებ ზღვრულ დონეს. ასეთი კორომებისთვის დამახასიათებელია ხეების ჯგუფური ხმობა, ზრდაში ჩამორჩენა, წიწვების და ფოთლების ფერის შეცვლა, ვარჯის არათანაბარი ფორმირება, წარმოქმნილი ფანჯრები, სიცოცხლისუნარიანობის დარღვევა, რომელიც შესაძლებელია გამოწვეული იყოს მავნებლებით, დაავადებებით, სტიქიური და სხვა არასასურველი ფაქტორებით.

მესამე კატეგორიას მიეკუთვნებიან დაზიანებული კორომები, რომელთა შემადგენლობაში არსებული ხეების უმეტესი ნაწილი გახმა ან ხმოზადია. ცალკე გათვალისწინებულ უნდა იქნეს: მიმდინარე და წინა წლის ქარქცეული, თოვლქცეული ან/და ქარტეხილი ხეების რაოდენობას. კორომის მდგომარეობის შეფასებისთვის დადგენილია ხეების მდგომარეობის 6 კატეგორია.

ხის მდგომარეობის კატეგორიები:

კატეგორია	წიწვოვანი	ფოთლოვანი
I-ჯანმრთელი დასუსტების ნიშნების გარეშე	ნიშნების გარეშე ვარჯი ხშირია (სავსეა), წიწვი (ფოთოლი) მწვანე, მბრწყინავი. მიმდინარე წლის ზრდა ნორმალურია და შეესაბამება მოცემულ სახეობას, ხნოვანებას, სეზონს, მცენარის ზრდა-განვითარებასა და გარემო პირობებს. ღეროს და გვერდით გამერქნიანებულ ფესვებს არ გააჩნია დაზიანების გარეგნული ნიშნები.	
II-დასუსტებული	ვარჯი აჟურულია, წიწვი მწვანე, ღია მწვანე ან შეტრუსულია არაუმეტეს 1/3-ზე. ზრდა შემცირებულია ნახევრამდე, ხმება ზოგიერთი ტოტი.	ვარჯი აჟურულია, ფოთლები ადრე ცვივა, ზრდა შემცირებულია ნახევრამდე, ხმება ზოგიერთი ტოტი, აღინიშნება გამერქნებული ფესვების ნაწილობრივი დაზიანება.
III-ძლიერ დასუსტებული	ვარჯი ძლიერ აჟურულია, წიწვი ბაცი მწვანე ან მქრქალი, ან/და შეტრუსულია 1/3-ზე მეტი. ზრდა ძლიერ სუსტია, ვარჯის 2/3-მდე ხმოზა. ღეროს მავნებლების ერთეული დასახლება. სოკოების ნაყოფსხეულები და ხის დაზიანებული სოკოების სხვა დამახასიათებელი ნიშნების არსებობა ღეროზე.	ვარჯი ძლიერ აჟურულია, ფოთლები ძლიერ წვრილია, ადრე ყვითლდება და ცვივა. ზრდა ძლიერ სუსტია ან საერთოდ არაა. ხმება ვარჯის 2/3-მდე. ღეროზე და ტოტებზე წვენი დენა. ღეროს მავნებლების ერთეული დასახლება. სოკოების ნაყოფსხეულები და ხის დამზიანებელი სოკოების სხვა დამახასიათებელი ნიშნების არსებობა ღეროზე.

IV-ხმობადი	ვარჯი ძლიერ აჟურულია, წინვი მოყვითალო ან მოყვითალო-მწვანე. ცვივა. ზრდა ძალიან სუსტი ან საერთოდ არაა. ხმება ტოტების 2/3- ზე მეტი. აღინიშნება ღეროს მავნებლების დასახლება.	გამხმარია ან ხმება ვარჯის 2/3-ზე მეტი. ღეროს და გვერდითი გამერქნიანებული ფესვების გარშემო 2/3-ზე მეტი დაზიანებულია, აღინიშნება ღეროს მავნებლების დასახლება.
V-ახალი ზეხმელი (მიმდინარე წლის)	წინვი ნაცრისფერია. ყვითელი ან მოწითალო-ყავისფერია, ნაწილობრივ ჩამოცვენილია, ქერქის ნაწილობრივი ცვენა (შემოცლა) დასახლებულია ან დამუშავებულია ღეროს მავნებლების მიერ.	ფოთლები გამხმარია, დამჭკნარი ან ჩამოცვენილი. ქერქის ნაწილობრივი ცვენა (შემოცლა). დასახლებულია ან დამუშავებულია ღეროს მავნებლების მიერ.
VI-ძველიზეხმელი (წინა წლების)	არ აქვს ცოცხალი წინვი (ფოთოლი). ქერქი და წვრილი ტოტები ჩამოცვენილია ნაწილობრივ ან მთლიანად. ფიქსირდება ღეროს მავნებლების გამოსაფრენი ხვრელები. ქერქის ქვეშ სოკოების მიცელიუმები.	

ხის სახეობის, დიამეტრისა და კორომის მდგომარეობის კატეგორიის გარდა ყოველი ხისათვის დგინდება მისი დაზიანება მავნებელ-დაავადებებით და ისაზღვრება დაზიანების ხარისხი.

## 9. მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების აღდგენა

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების დაცვის ღონისძიებათა განხორციელების საფუძველი შეიძლება იყოს მართვის გეგმა ან/და სპეციალური გამოკვლევის მასალები, აგრეთვე, საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული სხვა საფუძველი. მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების დაცვის ღონისძიებებს გეგმავს და ახორციელებს მართვის ორგანო შესაბამისი უფლებამოსილების ფარგლებში, აგრეთვე, სხვა სახელმწიფო უწყებები, ფიზიკური და იურიდიული პირები საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით.



## მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების აღდგენა-გაშენების უმთავრეს მიზანს წარმოადგენს :

ბუნებრივი ჰაბიტატების აღდგენა: ფოკუსი უნდა გაკეთდეს მერქნიანი მცენარეებით დაფარულ ბუნებრივ სივრცეებში ბუნებრივი ჰაბიტატების აღდგენასა და გაძლიერებაზე, ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემური სერვისების მხარდასაჭერად.

ინვაზიური სახეობების თავიდან აცილება: აღკვეთილ უნდა იქნეს ინვაზიური მცენარეების სახეობების შემოტანა და გავრცელება, რადგან მათ შეუძლია კონკურენცია გაუწიონ ადგილობრივ მცენარეულობას და დაარღვიონ ეკოსისტემები.

ბუნებრივთან მიახლოებული აღდგენა: რეკომენდირებულია ბუნებრივთან მიახლოებული აღდგენის პროექტების განხორციელება დეგრადირებული ეკოსისტემების აღდგენისა და მათი ბუნებრივ მდგომარეობაში დასაბრუნებლად. ეკოსისტემური სერვისების კონსერვაცია: უნდა აღინეროს და დაცულ უნდა იქნას ეკოსისტემური სერვისები, რომლებსაც მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეები გვთავაზობენ, მაგ: ჰაერის გაწმენდა, წვიმის წყლის მართვა და ნახშირბადის სექვესტრირება.

ადაპტაცია კლიმატის ცვლილებასთან: უნდა განხორციელდეს მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების აღდგენა/გაშენების ისეთი ღონისძიებები, რომლებიც უზრუნველყოფენ კლიმატის ცვლილების ზემოქმედების შერბილებას და მერქნიანი მცენარეებით დაფარულ სივრცეებს გახდის მეტად მდგრადს ამინდის ექსტრემალური პირობების მიმართ.

უწყვეტი მონიტორინგი და შეფასება: რეგულარულად უნდა გაკონტროლდეს მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მდგომარეობა და შეაფასეთ მოვლისა და აღდგენის სამუშაოების ეფექტურობა. აღდგენა-გაშენების ღონისძიებებს, არსებული საშუალებების გათვალისწინებით, მართვის გეგმის, წლიური სამოქმედო გეგმის, მონიტორინგის მასალებისა და სხვა სპეციალური გამოკვლევების საფუძველზე, ყოველწლიურად გეგმავს მართვის ორგანო. აღნიშნული გეგმის საფუძველზე დგება კონკრეტული ტერიტორიის აღდგენა-გაშენების პროექტი, რომელსაც ამტკიცებს თავად მართვის ორგანო.

აღდგენა-გაშენებას ექვემდებარება:

- ნახანძრავები და ასევე, სხვა მიზეზით განადგურებული და დეგრადირებული როგორც ბუნებრივი, ისე ხელოვნურად გაშენებული ფართობები;
- ფართობები, რომელთა ბუნებრივ-კლიმატური პირობები იძლევა აღდგენა-გაშენების საშუალებას;
- დეგრადირებული კორომები, რომლებიც საჭიროებს რეკონსტრუქციას.

სასაზღვრო ზოლსა და სასაზღვრო ზონაში აღდგენა-გაშენების შესაბამისი ღონისძიებების დაგეგმვა და განხორციელება ხორციელდება “საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის შესახებ” საქართველოს კანონისა და შესაბამისი ნორმატიული აქტების მოთხოვნების შესაბამისად, საქართველოს სასაზღვრო პოლიციასთან შეთანხმებით.

აღდგენა-გაშენების პროექტი უნდა მოიცავდეს შემდეგ ინფორმაციას:

- პროექტის შედგენის საფუძველსა და მიზანს;
- აღდგენას დაქვემდებარებული ფართობის დეტალურ დახასიათებას: ადგილმდებარეობის, საზღვრების, მიმდებარე ტერიტორიებისა და ბუნებრივი პირობების (კლიმატი, ნიადაგები და სხვ.) მითითებით;
- შერჩეული სახეობის ბოტანიკურ და ბიოეკოლოგიურ თავისებურებათა დახასიათებას;
- შერჩეული სახეობის მავნებელ-დაავადებების დახასიათებასა და მათ წინააღმდეგ ბრძოლის რეკომენდაციებს;
- საპროექტო ღონისძიებებისა და ამ ღონისძიებებით გათვალისწინებული სამუშაოების მოცულობებისა და პარამეტრების შესახებ;
- მოვლის ღონისძიებებს;
- კარტოგრაფიულ მასალას;
- საპროგნოზო ხარჯთაღრიცხვას.

მერქნიანი მცენარეებით დაფარულ ბუნებრივ სივრცეებში აღდგენის ღონისძიებების ფორმებია :

- ბუნებრივი განახლებისათვის ხელშეწყობა;
- აღდგენა თესვით;
- აღდგენა დარგვით.

მერქნიანი მცენარეებით დაფარულ ბუნებრივ სივრცეებში გაშენების ღონისძიებების ფორმებია :

- გაშენება ნერგების დარგვით;
- გაშენება თესვით.

მერქნიანი მცენარეებით დაფარულ ბუნებრივ სივრცეებში აღდგენა-გაშენების განსაკუთრებული მოთხოვნები :

- მცენარეთა სახეობების შერჩევასა და გამოყენებასთან დაკავშირებული სამუშაოები უნდა ჩატარდეს ბიომრავალფეროვნების დაცვის მოთხოვნათა გათვალისწინებით;

- მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების აღდგენისა და გაშენების მიზნით მცენარეთა სახეობები შეირჩევა უპირატესად იმ ადგილობრივი სახეობებისაგან, რომლებიც დამახასიათებელია კონკრეტული გარემო პირობებისათვის;
- სანერგეში სარგავი მასალის აღსაზრდელი ასორტიმენტი შეირჩევა გასამწვანებელი ფართობების და სანერგის ბუნებრივ-კლიმატური პირობების შესაბამისად;
- არაენდემური მცენარეების გაშენებისათვის (ინტროდუქცია) მცენარეთა სახეობების შეირჩევა უნდა მოხდეს მათი ბუნებრივ-კლიმატური და სხვა თვისებების შესწავლით, რათა თავიდან იქნეს აცილებული მათი უარყოფითი ზემოქმედება ადგილობრივ სახეობებსა და სხვა ფაქტორებზე;
- აღდგენილი და/ან გაშენებული ფართობების მოვლის სამუშაოების ხანგრძლივობა, ასევე, სხვა მახასიათებლები განისაზღვრება აღდგენის პროექტით;
- აკრძალულია გენეტიკურად მოდიფიცირებული სათესლე და სარგავი მასალების, მცენარეების და/ან მათი ნაწილების გამოყენება მწვანე ნარგავების აღდგენის მიზნით.

## 10. ჭრის წესები მერქნიანი მცენარეებით დაფარულ ბუნებრივ სივრცეებში

ჭრების განხორციელება მერქნიანი მცენარეებით დაფარულ ბუნებრივ სივრცეებში დასაშვებია მხოლოდ შემდეგ შემთხვევებში:

1. შენობა-ნაგებობების (ფასადები, სახურავები), საგზაო ნიშნების ხილვადობის ან მათი ტექნიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფისათვის;
2. კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების რეკონსტრუქციისა ან რეაბილიტაციისათვის;
3. ხეების შესაძლო წაქცევით ნებისმიერი ინფრასტრუქტურის ან მისი ცალკეული ელემენტების ფუნქციონირების შეზღუდვის ან მათი დაზიანების საფრთხის თავიდან აცილებისათვის;
4. შენობა-ნაგებობების, ჰიდროკვანძების, მილსადენების, გზების, კავშირგაბმულობისა და ელექტროგადამცემი კომუნიკაციების, არხების მშენებლობისათვის, რეკონსტრუქციის, რეაბილიტაციის ან დემონტაჟისათვის;
5. ხანძარსაწინააღმდეგო პრევენციული ღონისძიებების განხორციელებისა და წყალდიდობის შედეგების ლიკვიდაციისას;
6. მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების სანიტარიული მდგომარეობის გაუმჯობესების შემთხვევაში (სპეციალური გამოკვლევის საფუძველზე).

ჭრა ხორციელდება პროექტით ან სხვა ტექნიკური დოკუმენტაციით განსაზღვრულ ფართობზე, ჭრას დაქვემდებარებული ხეების აღრიცხვის მასალის შესაბამისად.

## ჭრები შეიძლება განხორციელდეს:

- მოსაჭრელი ხეების უბნის მონიშვნით;
- მოსაჭრელი ხის ერთეულად მონიშვნით.

## მოსაჭრელი ხეების მოჭრა შეიძლება განხორციელდეს შემდეგი სახეებით:

- ინფრასტრუქტურული ჭრით – ინფრასტრუქტურული ობიექტებისთვის რისკის/ზიანის მიმტანი ხეების ან ხეთა ჯგუფების მოჭრა;
- სანიტარიული ჭრით – ზეხმელი, ხმობადი, ძლიერ ფაუტი, მავნებელ-დაავადებებით ძლიერ დაზიანებული ან/და დასახლებული ხეების მოჭრა და ძირნაყარი ხეტყის გამოტანა.

## ჭრების შედეგად მიღებული ხე-ტყის გასხვისება

ჭრით მიღებული მერქნული რესურსი და ჭრის ნარჩენები უნდა დასაწყობდეს მწვანე ნარგავების მართვის ორგანოს მიერ განსაზღვრულ ტერიტორიაზე. აღწნული რესურსების გასხვისებაზე გადანყვეტილებას იღებს მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვის ორგანო. მერქნული რესურსის გასხვისება უნდა მოხდეს მუნიციპალიტეტის საზღვრებში მცხოვრებ სოციალურად დაუცველ ადგილობრივ მოსახლეობაზე (პრიორიტეტი ენიჭებათ სოციალურად დაუცველ შშმ პირებს).

## 11. ადგილობრივი საზოგადოების ჩართვა გადანყვეტილების მიღების პროცესში

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვის პროცესში, სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია ადგილობრივი მოსახლეობის გადამწყვეტი როლის აღიარება. ადგილობრივი მოსახლეობის პოტენციალის ათვისებას მრავალმხრივი უპირატესობა აქვს, როგორც ხალხისთვის, ასევე გარემოსთვის. სხვადასხვა ჯგუფის ადგილობრივი საკითხებისა და გამოწვევების ცოდნა და გამოცდილება აყალიბებს და ქმნის ინკლუზიურ, ეფექტურ გადანყვეტილებებს. ადგილობრივების ჩართვა მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვის პროცესში გადამწყვეტი ნაბიჯია საერთო მიზნების მიღწევის, გარემოს გაუმჯობესების, ადგილობრივების საკუთრების განცდის გაძლიერებისათვის.

საზოგადოების ჩართულობა და მმართველობაში მონაწილეობის მნიშვნელობა ორმხრივი საკითხია. პირველ რიგში, ცხადად წარმოაჩენს, რომ მართვის სტრატეგიები არ არის დაწესებული მმართველობის ცენტრალური სისტემიდან, არამედ ასახავს საზოგადოების სპეციფიკურ საჭიროებებსა და მისწრაფებებს.



გარდა ამისა, ის შესაძლებლობას აძლევს ადგილობრივ საზოგადოებას ჩართული იყოს საკუთარი მუნიციპალიტეტის მწვანე ნარგავების დაცვასა და შეინარჩუნებაში, რაც მოსახლეობაში ქმნის უფრო ღრმა ვალდებულებას მწვანე ნარგავების მიმართ და უზრუნველყოფს გარემოს გრძელვადიან კეთილდღეობას.

საქართველო წევრია ორჰუსის კონვენციის, იგივე – გარემოსდაცვით საკითხებთან დაკავშირებული ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის, გადანაცვებილების მიღების პროცესში საზოგადოების მონაწილეობისა და ამ სფეროში მართლმსაჯულების საკითხებზე ხელმისაწვდომობის კონვენციის, რომელიც არსებობს იმისათვის, რომ უზრუნველყოფილი იყოს ადამიანების საკუთარი ჯანმრთელობისთვისა და კეთილდღეობისათვის შესაფერის გარემოში ცხოვრება. ორჰუსის კონვენციის მიხედვით, ყოველ მოქალაქეს გააჩნია მოვალეობა როგორც ინდივიდუალურად, ისე სხვებთან ერთად დაიცვას და გააუმჯობესოს გარემო ახლანდელი და მომავალი თაობების საკეთილდღეოდ. ამასთანავე, მონაწილე ქვეყნები იძლევიან გარანტიას, რომ გარემოსდაცვით საკითხებზე გადანაცვებილების მიღებისას უზრუნველყოფენ პროცესში საზოგადოების სრულყოფილი ჩართულობას.

ორჰუსის კონვენცია, წევრი სახელმწიფოებისათვის ადგენს რიგ ვალდებულებებს გადანაცვებილების მიღების პროცესში საზოგადოების ეფექტური ჩართულობის უზრუნველყოფის მიზნით:

- გადანაცვებილების მიღების პროცესში მონაწილეობის უფლება უნდა მიენიჭოთ არა მხოლოდ დაინტერესებულ მხარეებს, არამედ დაინტერესებულ საზოგადოებას;
- გადანაცვებილების მიღების პროცესში საზოგადოების ჩართულობა უზრუნველყოფილ უნდა იქნას საწყის ეტაპზევე, მაშინ როდესაც ვარიანტები ღიაა და საზოგადოებას აქვს მასში ეფექტური მონაწილეობის მიღების შესაძლებლობა;
- გადანაცვებილების მიღების პროცესში საზოგადოების მონაწილეობისათვის უნდა დადგინდეს გონივრული ვადები;
- დაინტერესებული საზოგადოება ადეკვატურად, დროულად და ეფექტურად უნდა იყოს ინფორმირებული, საზოგადოებრივი თუ ინდივიდუალური შეტყობინების მეშვეობით, გარემოს დაცვასთან დაკავშირებული გადანაცვებილების მიღების პროცესის საწყის ეტაპზე;
- დაინტერესებულ საზოგადოებას მიეცეს შესაძლებლობა უფასოდ და დროულად შეამოწმოს ყველა ის ინფორმაცია, რომელიც საჭირო იქნება გადანაცვებილების მისაღებად;
- საზოგადოებას უნდა მიეცეს შესაძლებლობა წარადგინოს შენიშვნა, ინფორმაცია, ანალიზის შედეგი ან აზრი;
- გადანაცვებილების მიღების პროცესში ჯეროვანი ყურადღება უნდა მიექცეს საზოგადოების მონაწილეობის შედეგებს;



- საზოგადოებას დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოს სახელმწიფო ორგანოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილების შესახებ. საზოგადოებას შესაძლებლობა უნდა ჰქონდეს გაეცნოს გადაწყვეტილების ტექსტს იმ მიზეზებისა და შეხედულებების ჩათვლით, რომელსაც გადაწყვეტილება დაეყრდნო.

აღნიშნული წესებიდან გამომდინარე, მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების მართვისას მნიშვნელოვანია ადგილობრივი საზოგადოების ჩართულობა სხვადასხვა ტიპის გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. მნიშვნელოვანია, მოსახლეობის ინფორმირებულობა შემდეგი საკითხების შესახებ:

- ტერიტორიების სხვადასხვა სტატუსის მინიჭება (მაგალითად, მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცის);
- სტატუსის განსაზღვრა;
- მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების საზღვრების
- კორექტირების შესახებ წინადადების შემუშავება;
- ტერიტორიის გასხვისება;
- ტერიტორიაზე ხელმისაწვდომობის შეზღუდვა;
- ტერიტორიის მართვაში თანამონაწილეობა.

საზოგადოების ჩართვის უზრუნველსაყოფად შესაძლებელია ახალი სპეციალიზირებული ჯგუფების/საბჭოების ჩამოყალიბება ან მუნიციპალიტეტებში უკვე არსებული საბჭოების ბაზაზე აღნიშნული საქმიანობის განხორციელება.

მერქნიანი მცენარეებით დაფარული სივრცეების მენეჯმენტში ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართვა იწვევს რამდენიმე ძირითად სარგებელს:

ხალხის აქტიური მონაწილეობა უზრუნველყოფს მოსახლეობაში საერთო საკუთრების განცდის წარმოქმნას, რაც ხელს უწყობს მათ მიერ პასუხისმგებლობების აღებას საკუთარ საცხოვრებელ გარემოზე, ეს კი თავის მხრივ, აძლიერებს საზოგადოებასა და სახელმწიფოს შორის ურთიერთკავშირს.

საზოგადოების ჩართულობის კონკრეტულ მაგალითად შესაძლოა განვიხილოთ რამდენიმე შემთხვევა. საზოგადოების მონაწილეობის ერთი გზა არის ერთობლივი ინიციატივები ადგილობრივ მუნიციპალიტეტთან ერთად. მოსახლეობას შეუძლია აქტიურად ჩაერთოს ისეთ აქტივობებში, როგორიცაა ხეების მოვლა, გასხვლა და მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების რუტინული ყურადღების მიქცევა. შეიქმნას მოხალისეობრივი პლატფორმა მუნიციპალიტეტის ბაზაზე, სადაც მოხალისეები უზრუნველყოფენ სხვადასხვა ღონისძიებების ჩატარებას, ეს იქნება დასუფთავების აქციები, ხეების დარგვის თუ სხვა.

გარემოსდაცვით საკითხებთან დაკავშირებული ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის, გადაწყვეტილების მიღების პროცესში საზოგადოების მონაწილეობისა და ამ სფეროში მართლმსაჯულების საკითხებზე ხელმისაწვდომობის შესახებ“ კონვენციის მოთხოვნებისა და „წყლის რესურსების მართვის შესახებ“ საქართველოს კანონის პროექტის შედარებითი ანალიზი

ამასთანავე, მოხალისეებს შეუძლიათ იმუშაონ პროფესიონალ მებაღეებთან ერთად, რათა უზრუნველყონ მერქნიანი მცენარეებით დაფარული ბუნებრივი სივრცეების ჯანმრთელობა და სიცოცხლისუნარიანობა, ამასთანავე, შეამცირონ ძვირადღირებული მოვლის სერვისების საჭიროება.

აგრეთვე, შესაძლოა დაინერგოს საგანმანათლებლო პროგრამები, რომლებიც ფოკუსირებულია მებაღეობასა და გარემოს დაცვაზე. მოენყოს სემინარები და ტრენინგები, რათა გააძლიეროს ინდივიდები მწვანე ნარგავების პასუხისმგებელიანი მენეჯმენტისთვის საჭირო ცოდნითა და უნარებით. ეს ჩამოაყალიბებს ახალ შესაძლებლობებს მებაღეობის კარიერაში, ხეობა მოვლასა (არბორიკულტურა) და ეკოლოგიურ მენეჯმენტში, რაც სამომავლოდ ხელს შეუწყობს მოსახლეობის ეკონომიკურად გაძლიერებას.